

Informacje o książce

Autorzy: Zofia Aleksandra Brzozowska, Mirosław Jerzy Leszka, Kiril Marinow

Wydawca: Avalon

Rok wydania: 2018

Stron: 388

Wymiary: 20,5 x 14,5 x 2 cm

Oprawa: twarda/miękka

ISBN: 978-83-7730369-6 (opr. twarda), 978-83-7730-370-2 (opr. miękka)

Recenzja

Historia średniowiecznej Bułgarii mieści się w ramach mniej popularnych kierunków obieranych przez polskich badaczy. Ma to również swoje odzwierciedlenie w nauce szkolnej, gdzie jest ona co najwyżej uogólniana lub poruszana w bardzo szerokim kontekście. Na studiach historycznych jedynie w przypadku konkretnej specjalności lub specjalizacji studenci są w stanie na zajęciach bardziej zagłębić się w historię tego bałkańskiego kraju. Niniejszą nietypową, bo poświęconą dwóm osobom, biografię można więc zaliczyć na gruncie polskim do grona egzotycznych.

Na samym początku recenzji warto pokreślić, że publikacja powstała w ramach projektu sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki. Projekty, które otrzymują takie dofinansowanie, są wyłaniane najczęściej spośród kilkudziesięciu lub kilkuset, które z kolei są klasyfikowane w różnych kategoriach. Omawiana tutaj książka jest finalnym dziełem i jednocześnie zwieńczeniem kilku lat pracy zespołu, w którego skład weszli Zofia Brzozowska, Mirosław Leszka oraz Kiril Marinow. Mirosław Leszka i Kiril Marinow są pracownikami Katedry Historii Bizancjum Uniwersytetu Łódzkiego, natomiast Zofia Brzozowska jest pracownikiem Katedry Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Łódzkiego. Profesor Leszka jest autorem i współautorem kilku książek, a także sporej liczby artykułów. Jego zainteresowania skupiają się wokół Bizancjum oraz historii pierwszego państwa bułgarskiego. Podobne zainteresowania przejawia dr Kiril Marinow. Kulturą prawosławnych Słowian, a także literaturą staroruską

interesuje się z kolei dr Zofia Brzozowska. Jest ona także autorem przekładów źródeł staroruskich na polski.

Praca, która rozpoczyna się krótkim wprowadzeniem, została zawarta w jedenastu rozdziałach (licząc razem z obszernym Epilogiem autorstwa Kirila Marinowa). Również na końcu znajdziemy krótkie zakończenie. Poszczególne rozdziały książki zostały napisane przez jednego lub kilku ze wspomnianych powyżej autorów. Panowanie Piotra I i Marii Lekapeny poprzedza bardzo dobre wprowadzenie w postaci omówienia tła historycznego i czasów poprzedzających interesujący nas okres. Główne opisywane wydarzenia w tej części związane są z chrztem Bułgarii (który nastąpił w roku 866) oraz panowaniem Symeona I zwanego Wielkim (893-927), ojca Piotra I. To właśnie w drugiej połowie IX wieku Bułgaria związała się na dłuższy czas z Imperium Bizantyjskim, a najważniejszym wydarzeniem tego czasu stało się przyjęcie chrześcijaństwa z rąk sąsiada (mimo podjętych w tym samym czasie prób przyjęcia nowej religii od zachodnich Franków). Bez względu na braterstwo w religii nie ustały jednak tarcia pomiędzy oboma państwami. Najsilniejszy konflikt przypadł na koniec rządów Symeona I. W tym momencie historii pojawiają się główni bohaterowie publikacji. Ich małżeństwo było zwieńczeniem zawartego w 927 roku pokoju.

Kolejny rozdział opowiada historię Marii Lekapeny i jej rodu. Dziad Marii – Roman I Lekapen, którego postać możemy w omawianej pracy uznać za drugoplanową, przejmował władzę w Bizancjum stopniowo, od 919 roku. Prawowitego następcę tronu – Konstantyna VII Porfirogenetę ożenił ze swoją córką Heleną i jednocześnie odsunął od realnych rządów. Dopiero po śmierci Romana I w roku 945 Konstantyn VII powrócił do władzy. Ten ostatni jest także bardzo częstym gościem w naszej książce. Nie powinno to wszak dziwić, ponieważ pozostawił po sobie obfitą spuściznę literacką, która stanowi podstawę źródłową recenzowanego dzieła.

W rozdziale trzecim, zgodnie z jego tytułem, autorzy skupiają się na wydarzeniach z roku 927. Najbardziej intrygującą kwestią staje się wspomniane wcześniej małżeństwo głównych bohaterów. Czytelnikowi krok po kroku zostają przedstawione różne tezy związane z tym faktem. W tym miejscu należy zaznaczyć, że wspomniany ślub był wydarzeniem bez precedensu. Wydano wtedy bowiem córkę cesarską za władcę innego państwa.

Kolejne dwa rozdziały skupiają się na rządach Piotra I i Marii, a także na ich potomstwie. Na

uwagę zasługuje fakt, że wedle zapisów źródłowych Maria jako władczyni Bułgarów kilkakrotnie udawała się w podróż do Konstantynopola, również z dziećmi. Z pewnością była też „ambasadorką” kultury bizantyjskiej w Bułgarii. W tym miejscu należy wspomnieć, że najprawdopodobniej również Symeon I wprowadzał bizantyjskie obyczaje w różnych sferach bułgarskiego życia, ponieważ przez wiele lat żył w cesarstwie. Opisane zostały także zmagania Piotra z braćmi o władzę oraz polityka zagraniczna względem sąsiadów. Generalnie czas przypadający na rządy Piotra i Marii określa się jako czas pokoju i prosperity. Należy wspomnieć, że w tym okresie miały miejsce nie do końca wyjaśnione przez historyków najazdy Węgrów, którzy najprawdopodobniej porozumieli się z Bułgarami i kierowali się przez ich kraj na ziemie Bizancjum.

Najkrótszy rozdział szósty został poświęcony śmierci Marii. Następny rozdział to z kolei ostatnie lata życia Piotra I. Autorzy skupili się w nim w szczególności na polityce zagranicznej, a także na zagrożeniach zewnętrznych. Tuż przed śmiercią bułgarskiego władcy miały miejsce pewne niepowodzenia militarne w walce z Rusami, którzy dokonali najazdu na Bułgarię.

W ostatnich trzech rozdziałach poruszone zostały kwestie związane z architekturą i sztuką oraz opisem władców Bułgarii w źródłach historycznych. Znalazła się tam także dogłębna analiza anonimowego źródła z epoki *Na pokój z Bułgarami*. Opis architektury i sztuki został wzbogacony o dołączone na końcu publikacji kolorowe fotografie, gdzie zostały zaprezentowane budowle oraz ruiny, które obecnie można zobaczyć w Bułgarii, a które są związane z opisywanymi w książce wydarzeniami. Warto zaznaczyć, że autorzy umieścili również w swoim dziele fotografie prezentujące zabytki ruchome, pozyskane z badań archeologicznych. Posłużyły one także do datowania zabytków nieruchomych, stąd też w tym miejscu nastąpiło ich omówienie. Prezentowane dalej źródła zostały podzielone ze względu na ich proveniencję. Sporo miejsca poświęcono tytulaturze władców Bułgarii. Ciekawostką jest na przykład fakt, że Piotr I przez Bizantyńczyków był nazywany carem (cesarzem) jedynie, gdy wymieniano także jego żonę – córkę wschodniego cesarza. Kiril Marinow dokładnie przeanalizował i poddał interpretacji anonimowe dzieło

Na pokój z Bułgarami

. Znajduje się w nim opis wojny Bizancjum z Bułgarią oraz zawarcia późniejszego pokoju, którego jednym z aspektów był ślub Piotra i Marii.

Zasadniczą treść książki kończy rozbudowany epilog (35 stron), w którym Marinow opisuje okres po śmierci Piotra i upadek pierwszego państwa bułgarskiego. Do upadku przyczynił się najazd księcia kijowskiego Światosława oraz wkroczenie do Bułgarii armii bizantyjskiej. Źródła nie przekazują jasnych informacji jak w stosunku do obu potęg zachowywali się Bułgarzy.

Prawdopodobne wydaje się, że następca Piotra I, jego syn Borys II sprzyjał Bizantyńczykom po odbiciu przez nich stolicy bułgarskiej Presławia. Mimo to ówczesny cesarz wschodniorzymski Jan Tzimiskes nie odnowił państwa bułgarskiego, a nawet zmienił nazwy licznych ośrodków i osadził w nich swoje załogi.

W swojej pracy autorzy wykorzystali bardzo dużą liczbę źródeł pisanych, które zostały skategoryzowane jako źródła oraz literatura. Cała bibliografia (spis) zajmuje ponad 50 stron. Gros publikacji stanowią rodzime dzieła bułgarskie oraz zagraniczne. Natrafimy także na kilkanaście pozycji polskich. W samym tekście użyto dziesiątek przypisów, które mają niekiedy szerokie rozwinięcia. Pewnym utrudnieniem dla polskiego czytelnika nieobytego z cyrylicą mogą okazać się liczne wtręty z języka bułgarskiego (gdzie autorzy najczęściej ukazują zapisy wyciągnięte ze źródeł), które nie zawsze są przetłumaczone (np. na s. 171). Po wspomnianej wcześniej bibliografii zamieszczono indeks osób, który ułatwia odnalezienie w tekście interesującej nas osoby. Potwierdzeniem prowadzenia badań „na miejscu” są zamieszczone na końcu książki fotografie bułgarskich miejsc i zabytków.

Od strony technicznej publikacja stoi na dobrym poziomie. W samej treści natrafiłem na sporadyczne literówki. W tekście niektórych rozdziałów występuje pewna liczba rycin, na których zaprezentowano m.in. monety z wizerunkami władców. Zaletą jest na pewno umieszczona na końcu wkładka z kolorowymi fotografiami, gdzie natrafimy na zabytki ruchome i nieruchome, które można obecnie obejrzeć w Bułgarii.

Recenzowaną publikację oceniam bardzo pozytywnie. Jest to dzieło kompletne, w którym czytelnik rzucony w wir wydarzeń historycznych odległych od jego zainteresowań otrzymuje pełną wiedzę dotyczącą przedstawianej tematyki. Sporą zaletą jest tutaj na pewno opis zdarzeń mających miejsce wiele lat przed panowaniem naszych bohaterów. Interesujący jest także bardzo rozbudowany epilog, który z kolei przedstawia czytelnikowi dalsze losy bułgarskiego państwa po śmierci cara Piotra I. Mimo tak egzotycznego tematu, jakim jest historia wczesnośredniowiecznej Bułgarii, książka wciąga. Widać w niej solidną pracę zarówno poszczególnych autorów, jak i całego zespołu.

Autor: *Andrzej Zyśko*

Opublikowano 17.04.2019 r.